

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و رابطه آن‌ها با سیاست‌های تقسیم سود و

توسعه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

سعید شاه‌آبادی^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۲۹ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۴/۲۱ محمد ابراهیم راعی عز‌آبادی^۲

محمد ابراهیمیان آهنگر^۳

چکیده

مباحث مالیاتی، سیاست‌های تقسیم سود و استراتژی‌های توسعه از مهم‌ترین مسائل و موضوعاتی است که شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی می‌بایست به آن‌ها توجه ویژه‌ای داشته باشند. این‌گونه مسائل نقش موثری در عملکرد شرکت‌ها و نهایتاً دستیابی به سودآوری پایدار و خلق ارزش خواهند داشت. لذا در این پژوهش به ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و رابطه آن‌ها با سیاست‌های تقسیم سود و توسعه در شرکت‌های بورسی خواهیم پرداخت. پژوهش حاضر از نظر هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی و از نظر روش در زمره پژوهش‌های توصیفی - همبستگی قرار می‌گیرد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده و دوره زمانی پژوهش، سال‌های ۱۳۹۴ الی ۱۴۰۱ است. تعداد نمونه‌های مورد بررسی در این پژوهش ۱۶۷ شرکت بوده که از روش نمونه‌گیری حذفی سیستماتیک جهت نمونه‌گیری بهره گرفته شده است. در این پژوهش داده‌های مدنظر جهت تحلیل داده‌ها از صورت‌های مالی، گزارشات مربوطه و دیگر منابع اطلاعاتی متعلق به هر شرکت در بازه زمانی پژوهش گردآوری شده است. همچنین از نرم‌افزار اکسل برای تلخیص و مرتب کردن داده‌ها استفاده شده است؛ نهایتاً جهت تحلیل داده‌ها نرم‌افزار ایویوز مورد استفاده قرار گرفته است. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی تاثیر معنادار و معکوسی دارد. همچنین جرائم مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی تاثیر معنادار و مستقیم دارد. علاوه بر این، مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی تاثیر مستقیم داشته و جرائم مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی تاثیر معکوس دارد.

کلمات کلیدی:

مشوق‌های مالیاتی، جرائم مالیاتی، سیاست‌های تقسیم سود، توسعه

۱- گروه حسابداری و مدیریت، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. Sa1988sh@yahoo.com

۲- گروه حسابداری و مالی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. meraei68@iau.ac.ir (نویسنده مسئول)

۳- گروه حسابداری و مالی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. M7075e@gmail.com

در دنیای امروز، سازمان‌ها و شرکت‌ها با تحولات سریع اقتصادی، رقابت شدید و فشارهای محیطی مواجه هستند. این عوامل باعث شده‌اند تا شرکت‌ها به دنبال راهکارهای نوین برای بهبود عملکرد مالی و مدیریت منابع خود باشند. در این میان، سیاست‌های مالیاتی به عنوان یکی از ابزارهای کلیدی در دست دولت‌ها، نقش بسزایی در هدایت رفتار اقتصادی شرکت‌ها ایفا می‌کند. مشوق‌ها و جرائم مالیاتی ابزارهایی هستند که دولت‌ها از آن‌ها برای تنظیم رفتارهای مالی شرکت‌ها، افزایش سرمایه‌گذاری‌ها و ایجاد رشد اقتصادی بهره می‌برند. سیاست‌های مالیاتی نه تنها به بهبود شرایط اقتصادی کمک کرده، بلکه به شرکت‌ها نیز امکان می‌دهند تا در محیطی با ثبات‌تر و قابل‌پیش‌بینی‌تر فعالیت کنند. مشوق‌های مالیاتی به طور سنتی توسط دولت‌ها به عنوان ابزاری برای ترویج یک هدف اقتصادی خاص استفاده می‌شوند. این مشوق‌ها شامل رفتارهای مالیاتی ترجیحی هستند که به یک گروه منتخب از مالیات‌دهندگان ارائه شده و به صورت معافیت‌ها، تعطیلات مالیاتی، اعتبارات، تسهیلات سرمایه‌گذاری، نرخ‌های مالیاتی ترجیحی، تعرفه‌های واردات (با وظایف گمرکی) و تعویق در پرداخت مالیات ظاهر می‌شوند. استفاده گسترده از مشوق‌های مالیاتی براساس نیازهای زیر توجیه شده است: (۱) اصلاح کمبودهای بازار که به دلیل اثرات خارجی برخی فعالیت‌های اقتصادی وجود دارد، (۲) هدف قرار دادن صنایع جدید و سرمایه‌گذاری‌های متحرک که در رقابت مالیاتی قرار دارند، (۳) ایجاد نوعی اقتصاد متمرکز یا اثرات خارجی متمرکز و (۴) یارانه دادن به شرکت‌ها در دوران رکود بخش مربوطه. در واقع، کشورهای توسعه‌یافته معمولاً از مشوق‌های مالیاتی برای تقویت فعالیت‌های تحقیق و توسعه، فعالیت‌های صادراتی و حمایت از رقابت‌پذیری بنگاه‌های خود در بازار جهانی بهره می‌برند؛ در حالی که کشورهای در حال توسعه از آن‌ها برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تقویت صنایع ملی استفاده می‌کنند.

از طرفی دیگر، جرائم مالیاتی می‌توانند به اقتصاد یک کشور ضربه بزنند و به تمام ابعاد جامعه مانند سیستم‌های سیاسی و اجتماعی آسیب رسانند. منابع مالیاتی به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع درآمد دولت‌ها، برای انجام وظایف دولتی حیاتی هستند و می‌توانند روی عوامل اقتصادی متعددی تأثیرگذار باشند. در ایران، با وجود اینکه درآمدهای نفتی چالش‌هایی را ایجاد کرده‌اند، اهمیت کاهش وابستگی بودجه به نفت و اصلاح سیستم مالیاتی برای تقویت درآمدهای دولت مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین، قوانین مالیاتی که بر عدالت مبتنی هستند می‌توانند به افزایش شفافیت و کاهش فرار مالیاتی کمک کنند. اجرای قانون مالیات‌های مستقیم و جلوگیری از فرار مالیاتی که جرم قانونی محسوب

می‌شود، برای دستیابی به یک نظام مالیاتی موفق و کارآمد ضروری است (آل محمد و تاجمیریاحی، ۱۳۹۹).

بنابراین، مشوق‌ها و جرائم مالیاتی به عنوان ابزارهای سیاست‌گذاری مالی، برای دستیابی به اهداف اقتصادی و توسعه بلند مدت مطرح می‌باشند. اما، مکانیسم دقیقی که از طریق آن این ابزارها بر عملکرد شرکت‌ها و تصمیمات مالی آن‌ها تأثیر می‌گذارند، همواره مورد بررسی بوده و به نظر می‌رسد دارای پیچیدگی‌های قابل توجهی است. با وجود اینکه انتظار می‌رود مشوق‌های مالیاتی رفتار سرمایه‌گذاری شرکت‌ها را تشویق و جرائم مالیاتی آن‌ها را محدود کند، اما مشخص نیست که این تأثیرات چگونه در شرایط اقتصادی متفاوت و در بین صنایع مختلف به اجرا درمی‌آید و چه نتایجی را به دنبال دارد. تعامل بین سیاست‌های مالیاتی و سیاست‌های تقسیم سود که نقش کلیدی در نظریه مالی شرکت‌ها دارد، بخصوص در قالب نوسان‌های اقتصادی و تغییرات قانونی که ناگهانی رخ می‌دهند، می‌تواند تأثیرات غیرمنتظره‌ای بر روی شرکت‌ها داشته باشد. این امر می‌تواند در سیاست‌های توسعه‌ای شرکت‌ها نمود پیدا کند که شامل سرمایه‌گذاری‌های تحقیق و توسعه، گسترش فعالیت‌ها در بازارهای جدید و نوآوری‌های فناورانه است. با توجه به این موضوعات، شناسایی رفتار واقعی شرکت‌ها در برابر این سیاست‌های مالیاتی و تعیین عوامل موثر بر این رفتارها، زمینه‌ای مهم برای پژوهش دقیق‌تر فراهم می‌کند. این مطالعه با هدف درک و تجزیه و تحلیل تأثیر مشوق‌های مالیاتی بر رفتار مالی شرکت‌های بورسی انجام خواهد شد. علاوه بر این، عدم وجود تحقیقات کافی که به طور مشخص به بررسی اثرات متقاطع مشوق‌ها و جرائم مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود و سرمایه‌گذاری شرکتی در ایران پرداخته باشد، خلای دانشی را ایجاد کرده است که نیاز به توجه و مطالعه دارد. همین امر، ضرورت انجام یک پژوهش جامع و کاربردی را که بتواند این ارتباطات را با دقت مورد بررسی قرار دهد و داده‌های معتبری جهت اتخاذ تصمیمات راهبردی برای مدیران و سیاست‌گذاران فراهم آورد. این پژوهش با هدف پاسخگویی به این نیاز و فراهم ساختن دیدگاه‌های عمیق‌تر درباره دینامیک‌های مالیاتی و تأثیرات آن بر رفتار شرکت‌ها انجام خواهد شد. مشوق‌های مالیاتی و جرایم مالیاتی در شرکت‌های بورسی به عنوان ابزارهای تاثیرگذار سیاست‌گذاری اقتصادی عمل می‌کنند که می‌توانند به طور قابل توجهی روی تصمیمات سرمایه‌گذاری، سطوح توزیع سود و استراتژی‌های بلندمدت آن‌ها تأثیر بگذارند. مشوق‌های مالیاتی معمولاً به صورت کاهش نرخ مالیات، اعتبارات مالیاتی و معافیت‌های مربوط به سود سهام یا سرمایه‌گذاری‌های خاص ارائه می‌شوند. این امتیازات اغلب با هدف ایجاد تحرک در بخش‌هایی از اقتصاد که نیاز به سرمایه و حمایت دارند یا تسريع در پیشرفت فناوری و نوآوری به شرکت‌های مستقر

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و... / شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

در بازار سرمایه داده می‌شوند. برای مثال، اگر یک شرکت بورسی در زمینه‌های نوین مانند توسعه پایداری انرژی یا تکنولوژی‌های پاک سرمایه‌گذاری کند، ممکن است از تخفیف‌های مالیاتی برخوردار شود. در سوی مقابل، جرایم مالیاتی در شرکت‌های بورسی با هدف جلوگیری از تخلفات مالیاتی و تشویق رعایت شفافیت و اخلاق حرفه‌ای طراحی می‌شوند. جرایم می‌توانند شامل جرائم نقدی برای دیرکرد در پرداخت‌ها، جریمه‌های متناسب با میزان مالیات اجتناب‌شده یا حتی حذف شرکت از لیست بورس در صورت ارتکاب تخلفات جدی باشند. کلید استفاده موثر از این ابزارها در شرکت‌های بورسی، تعادل بین تحریک رشد و نوآوری و جلوگیری از تصرف نادرست منابع مالی است. این دو عامل می‌توانند به تعیین جهت حرکت بازار سرمایه کمک کنند و در نهایت به پیشرفت اقتصادی و افزایش سرمایه‌گذاری‌های مولد کمک نمایند. از این رو در پژوهش برآنیم که اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و رابطه آن‌ها با سیاست‌های تقسیم سود و توسعه در شرکت‌های بورسی را مورد بررسی قرار دهیم.

مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

مالیات به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دولت‌ها در سراسر دنیا نقشی کلیدی در تأمین بودجه عمومی و اجرای پروژه‌های توسعه‌ای دارد. در تعریفی که سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱ بیان می‌دارد مالیات پرداختی است الزامی و بلاعوض. مالیات ممکن است به شخص، مؤسسه، دارایی و غیره تعلق گیرد. برخلاف نظر سازمان مذکور، مالیات بلاعوض نبوده و اتفاقاً در عوض دریافت خدمات و امکانات رفاهی به شهروندان توسط آن‌ها پرداخته می‌شود. مالیات یک نوع هزینه اجتماعی است که افراد ملت موظف هستند در راستای بهره‌برداری از امکانات و منابع یک کشور آن را پرداخت نمایند تا توانایی‌های جایگزین این امکانات و منابع فراهم شود. در تعریف دیگری که در فرهنگ علوم اقتصادی به آن اشاره شده است، مالیات مبلغی است که دولت از اشخاص، شرکت‌ها و موسسات بر طبق قانون برای تقویت عمومی حکومت و تأمین مخارج عامه می‌گیرد. افزون بر ویژگی اجباری بودن، یک خصوصیت بارز دیگر مالیات این است که رابطه صحیح دو طرفه و مناسبی میان میزان ارزش خدمات عمومی که مالیات‌دهندگان از آن برخوردار می‌شوند وجود دارد (آل‌محمد و تاجمیر ریاحی، ۱۳۹۹). مالیات در علم حقوق نیز این چنین تعریف شده است: سهمی است که به موجب اصل تعاون ملی و بر وفق مقررات، هر یک از سکنه کشور موظف است که از ثروت و درآمد خود به منظور تأمین هزینه‌های عمومی و حفظ منافع اقتصادی یا سیاسی یا اجتماعی کشور به قدر قدرت و توانایی خود به دولت بدهد. موضوع سیاست تقسیم سود نیز از پازلی ساخته شده است که تکه‌های آن نظریات بلک (۱۹۷۶)،

مودیلیانی و میلر (۱۹۶۱) و دی انجلو (۱۹۹۶) می‌باشد. نظریه‌های پرداخت سود تقسیمی نظریه‌هایی همچون نظریه ذینفعان، نظریه سلسه مراتبی، هزینه نمایندگی، نظریه علامت‌دهی و پرنده‌ای در دست را شامل می‌گردد. سیاست تقسیم سود یکی از مهم‌ترین مباحث مطرح در ادبیات مالی است، زیرا سود تقسیمی بیانگر پرداخت‌های نقدی عمده شرکت‌ها و یکی از مهم‌ترین گزینه‌ها و تصمیمات پیش‌روی مدیران به شمار می‌رود. مدیران و مالکان می‌بایست تصمیم بگیرند که چه میزان از سود شرکت تقسیم و چه میزان در قالب سود انباشته یا سایر حساب‌ها در شرکت باقی بماند و سرمایه‌گذاری شود. به طور منطقی انتظار می‌رود با پایداری و تداوم سودآوری شرکت، سود تقسیمی نیز قاعده‌مندتر و قابل پیش‌بینی‌تر توزیع گردد. به سیاست و استراتژی شرکت در میزان نگهداری یا توزیع سود و طریقه آن، سیاست تقسیم سود می‌گویند. به‌رغم اینکه پرداخت سود تقسیمی مستقیماً سهامداران را بهره‌مند می‌گرداند، توانایی شرکت در انباشت سود به‌منظور بهره‌گیری از فرصت‌های رشد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین، اصلی‌ترین عاملی که هر سرمایه‌گذار در تصمیم‌گیری‌های خود مورد توجه قرار می‌دهد، نرخ بازده است. در واقع، سرمایه‌گذاران طالب بیشترین منافع البته با توجه به ملاحظات ریسک می‌باشند. سود تقسیمی که یکی از اجزای بازده سهام می‌باشد، نقش بسزایی در تصمیمات مالی سرمایه‌گذاران دارد (گلستانی و همکاران، ۱۳۹۳).

عامل سوم در این پژوهش، توسعه است. سیاست‌های توسعه‌ای به عنوان ابزارهای مؤثری در رشد و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی کشورها شناخته می‌شوند. این سیاست‌ها برای ایجاد تغییرات مثبت در جوامع و توسعه یافتگی مناطق طراحی می‌شوند و برآورده کردن نیازها و آرمان‌های اجتماعی را هدف قرار می‌دهند. توسعه‌ای مؤثر و پایدار برای کشورها و مناطق بسیار حائز اهمیت است؛ زیرا باعث بهبود شرایط زندگی مردم، افزایش درآمد و کاهش تفاوت‌های اجتماعی می‌شود. این سیاست‌ها بر اساس تحقیقات و آمارهای دقیق تدوین می‌شوند تا مشکلات و چالش‌های موجود را به درستی شناسایی و راه‌حل‌های مؤثری برای آن‌ها ارائه دهند. فهم سیاست‌های توسعه‌ای شامل تعریف و شناخت عوامل مؤثر در پیشبرد اقتصاد و جامعه است. این سیاست‌ها به منظور ارتقاء سطح زندگی مردم، ایجاد اشتغال، کاهش فقر و افزایش رفاه اجتماعی طراحی می‌شوند. از جمله عوامل مؤثر در سیاست‌های توسعه‌ای می‌توان به تحصیلات و آموزش، بهداشت و سلامت، توسعه یافتگی صنعتی، کشاورزی پایدار، فناوری و نوآوری، بهره‌وری و اشتغال اشاره کرد. به منظور افزایش توانمندی و سرعت توسعه، تنوع اقتصادی از جمله اصول حیاتی در سیاست‌های توسعه‌ای است. این اصول به دولت‌ها کمک می‌کنند تا به منابع مختلف اقتصادی متکی شده و از وابستگی به یک منبع خاص جلوگیری کنند. همچنین، توسعه یافتگی

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و... / شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

پایدار نیازمند حفظ محیط زیست و مصرف پایدار منابع طبیعی است تا زمینه‌ساز رشد طولانی‌مدت باشد. در نظر گرفتن فرهنگ، ارزش‌ها و نیازهای منطقه‌ای و محلی نیز برای موفقیت سیاست‌های توسعه‌ای بسیار حائز اهمیت است. این سیاست‌ها باید با محیط فرهنگی و اجتماعی منطقه سازگاری داشته باشند تا به درستی پذیرفته شوند و اجرای موفق‌تری داشته باشند. در نهایت، سیاست‌های توسعه‌ای نیازمند همکاری‌ها و شراکت‌های بین‌المللی هستند. همکاری با سایر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی می‌تواند امکانات مالی، تکنولوژی و دانش را به کشورها منتقل کند و فرصت‌های جدیدی برای توسعه فراهم آورد. با رعایت این اصول و اجرای مؤثر سیاست‌های توسعه‌ای، کشورها می‌توانند به سمت رشد و پیشرفت پایدار حرکت کنند و به بهبود شرایط زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی دست یابند. این اقدامات، به طور کلی، برای ایجاد تعادل اقتصادی، اجتماعی و محیطی ضروری هستند تا جامعه‌ها به طور کامل از ظرفیت‌ها و منابع خود بهره‌برداری نمایند (افشاری و همکاران، ۱۴۰۱).

در کنار مبانی نظری فوق‌الذکر، مطالعات تجربی فراوانی در خارج و داخل کشور پیرامون موضوع مالیات، سیاست‌های تقسیم سود و توسعه انجام شده است که در ادامه به مرور برخی از این مطالعات می‌پردازیم:

سیننکو^۲ (۲۰۱۶) با تمرکز بر ارزیابی اثربخشی مشوق‌های مالیاتی در مناطق ویژه اقتصادی، رویکردهای مختلفی را برای سنجش اثربخشی این مشوق‌ها پیشنهاد کرد. او روش‌هایی مانند تفاوت در تحلیل‌های اقتصادسنجی را مورد بررسی قرار داد تا تأثیر مشوق‌های مالیاتی را بر شاخص‌های توسعه اقتصادی بسنجد. چانگ^۳ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی پیرامون تأثیر سیاست‌های یارانه و استرداد مالیاتی بر کارایی تحقیق و توسعه شرکت‌های سبز چین، به تأثیر مثبت این سیاست‌ها بر کارایی تحقیق و توسعه رسیدند و نشان دادند که یارانه‌ها و استردادهای مالیاتی به صورت تعاملات مثبت با کارایی تحقیق و توسعه شرکت‌ها ارتباط دارند. فریدمن^۴ و همکاران (۲۰۲۳) نیز در پژوهشی پیرامون تأثیر اعتبار مالیاتی بر اشتغال محلی در کالیفرنیا، نشان دادند که اعتبار مالیاتی تأثیر مثبتی بر افزایش اشتغال در مناطق مختلف داشته است. دیوسمینا و پارک^۵ (۲۰۲۴) به بررسی رابطه بین اختلافات دفتری مالیاتی و ارزش شرکت پرداختند، نتایج این پژوهش حاکی از آن است که این اختلافات دارای ارتباط منفی با ارزش شرکت بوده، اما پرداخت سود می‌تواند این تأثیر منفی را کاهش دهد. تانگ و لیو^۶ (۲۰۲۴) تأثیر سیاست تشویق مالیاتی تحقیق و توسعه و حمایت از حقوق مالکیت فکری بر نوآوری شرکت‌ها را در چین بررسی کردند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که سیاست کسر مالیاتی مازاد نسبت به حالت عادی در مناطقی که حمایت قوی از حقوق مالکیت فکری دارند، به بهبود نوآوری

شرکت‌ها کمک می‌کند.

رضایی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با موضوع تأثیر مشوق‌های مالیاتی در جذب سرمایه‌گذاری و رقابت مالیاتی نشان دادند که نرخ‌های مالیاتی و تعطیلات مالیاتی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تأثیر داشته و کاهش نرخ‌های مالیاتی به طور مؤثری سرمایه‌گذاری را تقویت می‌کند. همچنین گلستانی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی پیرامون نرخ مؤثر مالیاتی و سیاست تقسیم سود در شرکت‌های بورسی دریافتند که افزایش نرخ مؤثر مالیاتی به کاهش سود تقسیمی منجر شده و در عین حال نرخ مؤثر مالیاتی بالاتر بازده سالانه سهام را افزایش می‌دهد. در پژوهشی دیگر، سرلک و میرزایی (۱۳۹۵) به بررسی رابطه بین رقابت بازار و سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی ایران پرداختند و دریافتند که رقابت بازار تأثیر مثبتی بر سود تقسیمی دارد و سود تقسیمی را افزایش می‌دهد. آل‌محمد و تاجمیر ریاحی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان واکاوی و نقد سیاست جنایی تقنینی جرایم مالیاتی نشان دادند که سیاست ایران در قبال جرایم مالیاتی به سمت مقابله با فرار مالیاتی و سرکوب متخلفان متمایل است. همچنین، شاهنوش فروشانی و رجب‌زاده (۱۴۰۰) در پژوهشی پیرامون معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی در ایران، دریافتند که ایجاد ارتباط بین مشوق‌های مالیاتی و شاخص‌های تولیدی می‌تواند کارایی و انگیزه تولید در کشور را افزایش دهد. کرمخانی و همکاران (۱۴۰۲) نیز در پژوهشی با موضوع کارایی جرایم مالیاتی برای جلوگیری از فرار مالیاتی به این نتیجه رسیدند که اعمال جرایم مالیاتی به کاهش فرار مالیاتی در استان ایلام کمک کرده است. در نهایت، احمدی موسوی و عبدالرحیمی (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر جرایم مالیاتی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که نقاط ضعف در قوانین مالیاتی و عدم شفافیت مقررات، از عوامل کلیدی افزایش جرایم مالیاتی در ایران محسوب می‌شوند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - همبستگی می‌باشد. در این پژوهش با استفاده از روش پس‌رویدادی به بررسی روابط میان متغیرها پرداخته شده است. روش پس‌رویدادی یک روش تحقیق غیرآزمایشی است که در آن داده‌های تاریخی و اطلاعات گذشته مورد بررسی قرار می‌گیرند تا اثرات متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته تحلیل شود. این روش به ویژه زمانی مناسب است که امکان دستکاری مستقیم متغیرهای مستقل وجود نداشته باشد و پژوهشگر به جای اعمال تغییرات، به بررسی شواهد موجود و تحلیل نتایج حاصل از آن بپردازد. در این پژوهش، رویکرد شبه‌تجربی به کار گرفته شده است تا بدون مداخله مستقیم پژوهشگر، روابط بین متغیرهای مشوق‌ها و

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و.../ شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

جرائم مالیاتی با سیاست‌های تقسیم سود و توسعه شرکت‌های بورسی تحلیل شود.

در این پژوهش برای مطالعه مبانی نظری و بررسی پیشینه پژوهش، از روش کتابخانه‌ای با بهره‌گیری از کتب و مقالات تخصصی فارسی و لاتین و نیز پایان‌نامه‌ها استفاده شده است. در خصوص جمع‌آوری اطلاعات مالی مورد نیاز برای آزمون فرضیه‌های پژوهش نیز اسناد و مدارک شرکت‌ها و پایگاه‌های داده نظیر نرم‌افزار ره‌آورد نوین به کار گرفته شده است.

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. انتخاب شرکت‌های بورسی به دلیل شفافیت اطلاعات مالی و الزام آن‌ها به ارائه گزارش‌های منظم صورت گرفته است که امکان تحلیل دقیق‌تر و استنتاج معتبرتر را فراهم می‌سازد. بازه زمانی مطالعه از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۱ تعیین شده است. این بازه به دلیل دسترسی به داده‌های معتبر و فراهم بودن اطلاعات مالی کامل برای تحلیل انتخاب شده است.

برای تعیین نمونه آماری، از روش نمونه‌گیری حذفی سیستماتیک استفاده شده است. ابتدا شرکت‌های فرابورسی، بانک‌ها، بیمه‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری که ساختار مالی متفاوتی دارند و در سیاست‌های تقسیم سود و توسعه تأثیرگذاری خاصی دارند، از جامعه آماری حذف شدند. سپس شرکت‌هایی که سال مالی آن‌ها منتهی به ۲۹ اسفند نبود یا اطلاعات مالی کاملی در بازه زمانی مطالعه نداشتند نیز حذف گردید. در نهایت، ۱۶۷ شرکت به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. این نمونه به گونه‌ای انتخاب شده است که نماینده‌ای مناسب از جامعه آماری باشد و از نظر حجمی و تنوع صنعت، قابلیت تعمیم‌پذیری نتایج را تضمین کند.

جدول ۱- نمونه پژوهش

شرکت‌های فعال در بورس طبق گزارش امتیاز افشای شرکت‌های بورسی در سال ۱۴۰۱	۵۸۰
کسر می‌شود: شرکت‌های فرابورسی	۲۱۲
کسر می‌شود: شرکت‌های دارای توقف معاملاتی سهام	۵۷
کسر می‌شود: شرکت‌هایی که سال مالی آن‌ها منتهی به ۲۹ اسفند نیست	۶۴
کسر می‌شود: شرکت‌هایی که دسترسی به داده‌های آن‌ها امکان‌پذیر نیست	۳۲
کسر می‌شود: شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بانک‌ها و بیمه‌ها	۴۸
نمونه نهایی پژوهش	۱۶۷

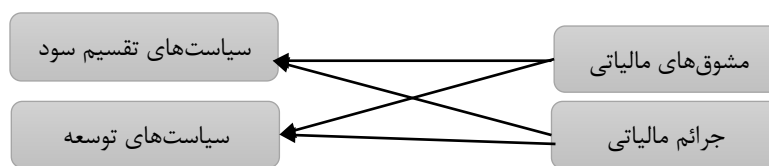
برای تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها، از ترکیبی از روش‌های آماری استفاده شده است. نرم‌افزار SPSS برای انجام تحلیل‌های توصیفی، بررسی همبستگی‌ها و آزمون‌های آماری اولیه به کار گرفته

شد. همچنین نرم افزار Smart PLS برای تحلیل مسیر و آزمون مدل های معادلات ساختاری مورد استفاده قرار گرفت. این ابزارها امکان تحلیل پیچیدگی روابط میان متغیرها و ارزیابی اثرات مستقیم و غیرمستقیم آن ها را فراهم می کنند.

متغیرهای مستقل در این پژوهش، مشوق ها و جرائم مالیاتی می باشند. متغیر مستقل، عاملی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر متغیر وابسته تأثیر می گذارد و در اینجا نقش کلیدی در تحلیل رفتار مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ایفا می کند. این متغیرها، ابزارهای سیاست گذاری مالی هستند که برای تأثیرگذاری بر تصمیم گیری های مالی و توسعه های شرکت ها طراحی شده اند. داده های مرتبط با مشوق های مالیاتی شامل معافیت ها، تخفیف ها و اعتبارهای مالیاتی و برای جرائم مالیاتی شامل مجموع جریمه های نقدی و تعداد تخلفات ثبت شده می باشد.

متغیر وابسته در این پژوهش نیز شامل سیاست های تقسیم سود و سیاست های توسعه ای شرکت ها است که به عنوان معیارهای اصلی برای ارزیابی تصمیم گیری های مالی و توسعه ای شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در نظر گرفته شده اند. سیاست های تقسیم سود همان سود تقسیمی یا سود سهام مصوب پرداخت شده به سهامداران در پایان سال می باشد. همچنین، سیاست های توسعه شرکت ها، به عنوان متغیر وابسته دیگر، بیانگر سرمایه گذاری در پروژه های بلندمدت نظیر تحقیق و توسعه، افزایش ظرفیت تولید، و ارتقای فناوری است که از طریق نسبت هزینه های تحقیق و توسعه به کل دارایی های شرکت اندازه گیری شده اند. این معیار نشان می دهد که چه مقدار از منابع مالی شرکت به جای تقسیم سود، به اهداف بلندمدت و توسعه ای اختصاص یافته است.

مدل مفهومی پژوهش به صورت زیر ترسیم می گردد:

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

فرضیه های پژوهش

مطابق با مبانی نظری و پیشینه پژوهش و بر اساس روش شناسی فوق الذکر، چهار فرضیه به شرح زیر برای این پژوهش مطرح می شود:

فرضیه اول: مشوق های مالیاتی بر سیاست های تقسیم سود در شرکت های بورسی موثر است.

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و... / شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

فرضیه دوم: جرائم مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی موثر است.

فرضیه سوم: مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی موثر است.

فرضیه چهارم: جرائم مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی موثر است.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش برای بررسی وضعیت داده‌ها و شناخت بهتر جامعه آماری در این پژوهش تحلیل شده است. شاخص‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، کمینه و بیشینه برای تمامی متغیرها بوده که در جدول ۲ ارائه شده است. شاخص‌های چولگی و کشیدگی نیز نشان می‌دهند که توزیع برخی متغیرها ممکن است از نرمال بودن فاصله داشته باشد. این تحلیل اولیه به منظور فراهم کردن اطلاعات پایه برای آزمون فرضیه‌های پژوهش ارائه شده است.

جدول ۲- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

میانگین	سیاست‌های توسعه	سیاست‌های تقسیم سود	مشوق‌های مالیاتی	جرائم مالیاتی
۰.۲۰۵	۰.۰۰۳	۰.۰۴۷	۰.۰۳۶	میانگین
۰.۲۲۴	۰.۰۱۰	۰.۰۳۳	۰.۰۱۰	انحراف معیار
۰.۰۵۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۱	۰.۰۰۰	واریانس
۰.۶۷۸	۶.۲۶۷	۱.۶۷۹	-۰.۹۳۹	چولگی
۳.۵۳۷	۵۳.۲۴۲	۵.۴۳۴	۳.۹۹۴	کشیدگی
-۰.۶۸۴	۰	۰	۰	کمترین
۰.۸۷۲	۰.۱۲۵	۰.۱۷۶	۰.۰۷۵	بیشترین

منبع: یافته‌های پژوهشگر

میانگین متغیر سیاست‌های توسعه برابر با ۰.۲۰۵ و انحراف معیار آن ۰.۲۲۴ است که نشان‌دهنده پراکندگی بالای داده‌ها در این متغیر است. سیاست‌های تقسیم سود نیز با میانگین ۰.۰۰۳ و انحراف معیار ۰.۰۱۰، تغییرات کمتری را نشان می‌دهد. مشوق‌های مالیاتی میانگینی برابر با ۰.۰۴۷ و انحراف معیار ۰.۰۳۳ دارند، در حالی که جرائم مالیاتی میانگین ۰.۰۳۶ و انحراف معیار ۰.۰۱۰ را نشان می‌دهند. این اعداد حاکی از تنوع گسترده در رفتار مالی شرکت‌ها نسبت به سیاست‌های مالیاتی است. کمترین مقدار برای جرائم مالیاتی و مشوق‌های مالیاتی برابر با صفر است که نشان‌دهنده عدم وجود برخی تخلفات یا مشوق‌ها در برخی شرکت‌ها است.

آزمون F لیمر (چاو) و آزمون هاسمن

گاهی اوقات داده‌هایی که ما با آن‌ها روبرو هستیم هم دربرگیرنده داده‌های سری زمانی و هم مقطعی می‌باشد. به چنین مجموعه‌ای از داده‌ها عموماً پانلی از داده‌ها یا پانل دیتا گفته می‌شود. در برآورد مدل پانل دیتا با دو حالت کلی روبرو هستیم. حالت اول این است که عرض از مبدأ برای کلیه مقاطع یکسان است که در این صورت با مدل پول دیتا^۷ مواجه هستیم. حالت دوم عرض از مبدأ برای تمام مقاطع متفاوت است که به این حالت پانل دیتا^۸ گفته می‌شود. برای شناسایی دو حالت فوق از آزمونی به نام اف-لیمر استفاده می‌شود. بنابراین آزمون اف-لیمر برای انتخاب بین روش‌های رگرسیون پول دیتا (تلفیقی) و رگرسیون با اثرات ثابت استفاده می‌شود. در صورتی که میزان معناداری آماره چاو (prob) کمتر از سطح ۰.۰۵ باشد، داده‌های تابلویی (پانل دیتا) انتخاب می‌شود. در این حالت برای تشخیص اثرات ثابت یا تصادفی باید آزمون هاسمن نیز انجام شود.

جدول ۳- نتایج آزمون اف لیمر (چاو)

نام مدل	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۲.۱۴	۰.۰۰۰	داده‌های تابلویی
مدل دوم	۵.۶۰	۰.۰۰۰	داده‌های تابلویی
مدل سوم	۴.۵۴	۰.۰۰۰	داده‌های تابلویی
مدل چهارم	۴.۵۵	۰.۰۰۰	داده‌های تابلویی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به داده‌های جدول ۳، چون سطح معناداری آزمون اف لیمر در همه مدل‌ها کمتر از ۵ درصد است، از این رو رویکرد داده‌های تابلویی (پانل دیتا) در مقابل رویکرد داده‌های تلفیقی (پول) مورد پذیرش قرار می‌گیرند.

جدول ۴- نتایج آزمون هاسمن

نام مدل	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۱۶۱.۵۱	۰.۰۰۰	اثرات تصادفی
مدل دوم	۲۲.۴۲	۰.۰۰۲	اثرات تصادفی
مدل سوم	۸.۷۳	۰.۲۷۲	اثرات ثابت
مدل چهارم	۱۳.۷۶	۰.۰۵۵	اثرات ثابت

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به جدول ۴، چون سطح معناداری در مدل اول و دوم کمتر از ۵ درصد است، از این رو

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و... / شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

رویکرد اثرات تصادفی در مقابل رویکرد اثرات ثابت عرض از مبدا مورد پذیرش قرار می‌گیرد. همچنین چون سطح معناداری در مدل سوم و چهارم بیشتر از ۵ درصد است، از این رو رویکرد اثرات ثابت عرض از مبدا در مقابل رویکرد اثرات تصادفی مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

ناهمسانی واریانس در مقادیر خطا

در ترکیب داده‌های مقطعی و سری زمانی، تا حد زیادی مشکلات مربوط به ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی رفع می‌شود. به هر حال، زمانی که داده‌های پژوهش از نوع ترکیبی است و قصد بررسی فروض کلاسیک وجود داشته باشد، از بین فروض مذکور صرفاً فرض‌های ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی مورد تایید قرار می‌گیرند.

جدول ۵- نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

مدل‌های پژوهش	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۹۰۱۲.۲۰	۰.۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل دوم	۸.۵۰۶	۰.۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل سوم	۲.۲۰۵	۰.۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل چهارم	۱.۶۰۵	۰.۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج حاصل در جدول ۵ نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری آزمون در مدل‌های فوق کمتر از ۵ درصد بوده و بیانگر وجود ناهمسانی واریانس در جملات اخلاقی می‌باشد. لازم به توضیح است که این مشکل در تخمین نهایی مدل‌ها رفع گردیده است (با روش وزن دهی به داده‌ها از طریق دستور gls).

خودهمبستگی مقادیر خطا

در مطالعات اقتصادسنجی که برمبنای سری‌های زمانی قرار دارند، فرض عدم خودهمبستگی سریالی بین جملات پسماند که از فروض مهم مدل کلاسیک است، اغلب نقض می‌شود؛ بنابراین لازم می‌باشد که قبل از تفسیر نتایج حاصله، به بررسی پدیده خودهمبستگی سریالی بین جملات پسماند پرداخته شود؛ زیرا در صورت وجود خودهمبستگی سریالی بین اجزاء اخلاقی، تخمین‌زن‌های OLS دیگر در بین تمام تخمین‌زن‌های بدون تورش، کارا نیستند یعنی دارای حداقل واریانس نمی‌باشند و در نتیجه استنباط آماری، قابل اعتماد نخواهد بود. این مشکل بیشتر در داده‌های سری زمانی دیده می‌شود. در این آزمون فرضیه‌ها به شرح زیر است:

جدول ۶- نتایج آزمون خودهمبستگی سریالی (بریوش-گودفری)

مدل های پژوهش	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۳۶.۴۸۲	۰.۰۰۰	وجود خودهمبستگی سریالی
مدل دوم	۳۶.۸۶۱	۰.۰۰۰	وجود خودهمبستگی سریالی
مدل سوم	۰.۵۵۳	۰.۴۵۸	عدم وجود خودهمبستگی سریالی
مدل چهارم	۰.۴۸۰	۰.۴۸۹	عدم وجود خودهمبستگی سریالی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به نتایج جدول ۶، مشاهده می‌شود که سطح معناداری آزمون در مدل اول و دوم کمتر از ۵ درصد بوده و بیانگر وجود خودهمبستگی سریالی بوده که با استفاده از دستور $AR(1)$ در نرم افزار این مشکل رفع شده است.

آزمون هم خطی

موضوع بعدی بررسی هم خطی شدید میان متغیرها می‌باشد. یعنی زمانی که متغیرهای مستقل پژوهش با یکدیگر همبستگی بالایی داشته باشند، این موضوع منتج به کاهش کارایی مدل می‌گردد. یکی از روش‌ها، آزمون عامل تورم واریانس می‌باشد. زمانی که آماره مذکور کمتر از عدد ۱۰ باشد، می‌توان نتیجه گرفت که هم خطی قابل اغماض است. نتایج این آزمون در ادامه نمایش داده شده است:

جدول ۷- آزمون هم خطی برای مدل رگرسیونی اول

نام متغیر	عامل تورم واریانس (VIF)
مشوق‌های مالیاتی	۱.۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۸- آزمون هم خطی برای مدل رگرسیونی دوم

نام متغیر	عامل تورم واریانس (VIF)
جرائم مالیاتی	۱.۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۹- آزمون هم خطی برای مدل رگرسیونی سوم

نام متغیر	عامل تورم واریانس (VIF)
مشوق‌های مالیاتی	۱.۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و... / شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

جدول ۱۰- آزمون هم‌خطی برای مدل رگرسیونی چهارم

نام متغیر	عامل تورم واریانس (VIF)
جرائم مالیاتی	۱.۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همانطور که در نتایج آزمون هم‌خطی در جداول فوق قابل مشاهده است، مقادیر عامل تورم واریانس کمتر از عدد ۵ است که بیانگر عدم وجود هم‌خطی می‌باشد.

بررسی پایایی (ایستایی) متغیرها

پیش از برآورد مدل، بررسی ایستایی متغیرهای مورد استفاده در الگو ضروری است. در صورتی که متغیرهای مورد استفاده ناپایا باشند، ممکن است هیچ رابطه منطقی بین متغیرهای مستقل و وابسته وجود نداشته باشد. این موضوع می‌تواند منجر به افزایش کاذب ضریب تعیین شود و استنباط‌های نادرستی از ارتباط میان متغیرها ارائه دهد. بنابراین، برای جلوگیری از وقوع رگرسیون‌های کاذب، متغیرها باید پایا باشند. برای بررسی پایایی متغیرها، از آزمون هادری استفاده شده است. در این آزمون، فرضیه صفر مبنی بر وجود ریشه واحد و فرضیه مقابل پایابودن متغیرها است. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که تمامی متغیرهای پژوهش پایا بوده و فرضیه صفر رد شده است.

جدول ۱۱- آزمون مانایی برای متغیرهای پژوهش

نام متغیر	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
سیاست‌های توسعه	-۱۸.۳۹۶	۰.۰۰۰	مانا است
سیاست‌های تقسیم سود	-۳۲.۰۳۱	۰.۰۰۰	مانا است
مشوق‌های مالیاتی	-۲۷.۰۵۹	۰.۰۰۰	مانا است
جرائم مالیاتی	-۲۲.۲۱۸	۰.۰۰۰	مانا است
آزمون هم‌جمعی			
	آماره	سطح معناداری	
مدل اول	-۱۹.۸۱۱	۰.۰۰۰	
مدل دوم	-۱۹.۱۴۵	۰.۰۰۰	
مدل سوم	-۲۴.۷۶۷	۰.۰۰۰	
مدل چهارم	-۲۳.۵۱۵	۰.۰۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی موثر است.

جدول ۱۲- تخمین نهایی مدل رگرسیونی اول

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	سطح معناداری
مشوق‌های مالیاتی	-۰.۴۰۸	۰.۱۸۱	-۲.۲۶	۰.۰۲۴
عرض از مبدا	۰.۲۲۵	۰.۰۱۰	۲۱.۲۰	۰.۰۰۰
سایر آماره‌های اطلاعاتی				
ضریب تعیین تعدیل شده	۶۶ درصد	دوربین واتسون		۲.۱۱
آماره فیشر	۵.۰۹	سطح معناداری آماره فیشر		۰.۰۲۴

منبع: یافته‌های پژوهشگر

مشاهده می‌شود که متغیر مشوق‌های مالیاتی دارای ضریب منفی و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد می‌باشد از این رو می‌توان گفت که مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی موثر است.

ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل توانسته اند ۶۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. دوربین واتسون در بازه ۱.۵ الی ۲.۵ قرار دارد و نشان از نبود خودهمبستگی مرتبه اول در مدل دارد. سطح معناداری فیشر نیز کمتر از ۵ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد مدل از اعتبار کافی برخوردار است.

فرضیه دوم: جرائم مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی موثر است.

جدول ۱۳- تخمین نهایی مدل رگرسیونی دوم

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	سطح معناداری
جرائم مالیاتی	۰.۰۷۱	۰.۰۲۰	۳.۵۳	۰.۰۰۰
عرض از مبدا	۰.۱۷۷	۰.۰۲۲	۷.۹۶	۰.۰۰۰
سایر آماره‌های اطلاعاتی				
ضریب تعیین تعدیل شده	۷۹ درصد	دوربین واتسون		۲.۱۵
آماره فیشر	۱.۷۱	سطح معناداری آماره فیشر		۰.۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

مشاهده می‌شود که متغیر جرائم مالیاتی دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد می‌باشد از این رو می‌توان گفت که جرائم مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی موثر است.

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و... / شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند ۷۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. دوربین واتسون در بازه ۱.۵ الی ۲.۵ قرار دارد و نشان از نبود خودهمبستگی مرتبه اول در مدل دارد. سطح معناداری فیشر نیز کمتر از ۵ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد مدل از اعتبار کافی برخوردار است.

فرضیه سوم: مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی موثر است.

جدول ۱۴- تخمین نهایی مدل رگرسیونی سوم

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	سطح معناداری
مشوق‌های مالیاتی	۰.۰۷۰	۰.۰۰۵	۱۲.۷۶	۰.۰۰۰
عرض از مبدا	۰.۰۰۲	۰.۰۰۰	۵.۰۳۰	۰.۰۰۰
سایر آماره‌های اطلاعاتی				
ضریب تعیین تعدیل شده	۶۹ درصد	دوربین واتسون	۲.۳۴	
آماره فیشر	۴.۴۶	سطح معناداری آماره فیشر	۰.۰۳۴	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

مشاهده می‌شود که متغیر مشوق‌های مالیاتی دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد می‌باشد از این رو می‌توان گفت که مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی موثر است.

ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند ۶۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. دوربین واتسون در بازه ۱.۵ الی ۲.۵ قرار دارد و نشان از نبود خودهمبستگی مرتبه اول در مدل دارد. سطح معناداری فیشر نیز کمتر از ۵ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد مدل از اعتبار کافی برخوردار است.

فرضیه چهارم: جرائم مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی موثر است.

جدول ۱۵- تخمین نهایی مدل رگرسیونی چهارم

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	سطح معناداری
جرائم مالیاتی	-۰.۹۶۴	۰.۱۷۴	-۵.۵۳	۰.۰۰۰
عرض از مبدا	۰.۰۰۲	۰.۰۰۱	۲.۲۳	۰.۰۲۶
سایر آماره‌های اطلاعاتی				
ضریب تعیین تعدیل شده	۷۹ درصد	دوربین واتسون	۲.۱۲	
آماره فیشر	۱.۰۴	سطح معناداری آماره فیشر	۰.۰۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

مشاهده می‌شود که متغیر جرائم مالیاتی دارای ضریب منفی و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد می‌باشد از این رو می‌توان گفت که جرائم مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی موثر است.

ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل توانسته اند ۷۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. دوربین واتسون در بازه ۱.۵ الی ۲.۵ قرار دارد و نشان از نبود خودهمبستگی مرتبه اول در مدل دارد. سطح معناداری فیشر نیز کمتر از ۵ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد مدل از اعتبار کافی برخوردار است.

نتیجه‌گیری و بحث

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر مشوق‌ها و جرائم مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود و توسعه شرکت‌ها در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام شد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی تأثیر معکوس داشته و جرائم مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی تأثیر مستقیم دارد. همچنین مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی تأثیر مستقیم و جرائم مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی تأثیر معکوس دارد. خلاصه نتایج پژوهش در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۱۶- خلاصه یافته‌ها

فرضیه	تأثیر	نتیجه
مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی موثر است.	-	پذیرش
جرائم مالیاتی بر سیاست‌های تقسیم سود در شرکت‌های بورسی موثر است.	+	پذیرش
مشوق‌های مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی موثر است.	+	پذیرش
جرائم مالیاتی بر سیاست‌های توسعه در شرکت‌های بورسی موثر است.	-	پذیرش

به عبارتی با افزایش مشوق‌های مالیاتی می‌توان کاهش در سود تقسیمی شرکت‌ها و نیز حرکت در مسیر توسعه و رشد شرکت‌ها را انتظار داشت. مسلماً وقوع چنین امری منجر به خلق ارزش و افزایش ثروت برای سهامداران خواهد شد. در مقابل چنانچه جرائم مالیاتی افزایش یابد، گرایش به سمت توزیع بیشتر سود فراهم شده و عملاً امکان سرمایه‌گذاری و توسعه از شرکت‌ها سلب می‌گردد. لذا اعطای مشوق‌های مالیاتی به شرکت‌ها و پیشنهاد بسته‌های حمایتی به آن‌ها در حوزه مالیات می‌تواند نقش بسزایی در رشد و توسعه شرکت‌ها، ارزش آفرینی برای تمامی ذینفعان و نهایتاً رشد و توسعه اقتصادی

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرائم مالیاتی و... / شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

کشور از طریق افزایش تولید، اشتغال و ... داشته باشد. نتایج این پژوهش به نوعی هم‌راستا با پژوهش تانگ و لیو (۲۰۲۴) می‌باشد که به بررسی سیاست تشویق مالیاتی تحقیق و توسعه، حمایت از حقوق مالکیت فکری، و نوآوری شرکتی در یک بازار نوظهور پرداختند. همچنین رضایی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود با موضوع تأثیر مشوق‌های مالیاتی در جذب سرمایه‌گذاری و رقابت مالیاتی نشان دادند که نرخ‌های مالیاتی و تعطیلات مالیاتی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تأثیر داشته و کاهش نرخ‌های مالیاتی به طور مؤثری سرمایه‌گذاری را تقویت می‌کند. گلستانی و همکاران (۱۳۹۳) نیز در پژوهش خود پیرامون نرخ مؤثر مالیاتی و سیاست تقسیم سود در شرکت‌های بورسی دریافتند که افزایش نرخ مؤثر مالیاتی به کاهش سود تقسیمی منجر شده و در عین حال نرخ مؤثر مالیاتی بالاتر بازده سالانه سهام را افزایش می‌دهد. نتایج این دو پژوهش نیز هم‌راستا با نتایج پژوهش حاضر می‌باشد.

با توجه به نتایج این پژوهش، به سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران مالیاتی پیشنهاد می‌گردد در راستای حمایت از شرکت‌های بورسی نسبت به تهیه و اجرای بسته‌های بخشودگی جرائم مالیاتی، اقدام نموده و برای اموری نظیر صادرات محصولات، نوآوری، انجام فعالیت‌های دانش‌بنیان و ... معافیت‌های مالیاتی بیشتری را در نظر بگیرند. با عنایت به ماهیت هزینه‌ای (کاهنده سود) مالیات نیز که خود عاملی ناخوشایند برای فعالان بازار سرمایه است، به مدیران بازار سرمایه پیشنهاد می‌گردد ضمن تعامل مناسب و سازنده با مقامات مالیاتی در راستای افزایش مشوق‌های مالیاتی برای شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس، موجبات ارائه خدمات مشاوره مالیاتی به صورت واحد برای شرکت‌های بورسی را فراهم آورند. از طرفی دیگر، به سهامداران، تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران بازارهای مالی توصیه می‌شود در صورت تمایل به دریافت سود سهام بیشتر اقدام به سرمایه‌گذاری در شرکت‌هایی نمایند که نرخ مؤثر مالیاتی پایین‌تری دارند. همچنین به ایشان پیشنهاد می‌گردد در بررسی شرکت‌ها به وضعیت مالیاتی شرکت و میزان تخلفات مالیاتی آن‌ها توجه داشته و شرکت موردنظر را از این حیث با شرکت‌های مشابه در صنعت مورد مقایسه قرار دهند.

منابع

- ۱) آل محمد، سیده فاطمه و تاجمیریاحی، حسین (۱۳۹۹). واکاوی و نقد سیاست جنایی جرایم مالیاتی. پژوهشنامه مالیات، ۲۸(۴۶)، ۵۰-۲۵.
- ۲) احمدی موسوی، سید مهدی و عبدالرحیمی، فرشته (۱۴۰۲). تحلیل عوامل مؤثر بر ارتکاب جرایم مالیاتی. پژوهش‌های حقوقی، ۲۲(۵۳)، ۴۱۷-۴۴۲.
- ۳) افشاری، هدایت، فولادوند، محسن، جوادی مفرد، بهاره و افراسیابی کشکولی، عبدالله (۱۴۰۱). اثربخشی سیاست‌های توسعه‌ای در دولت‌های منطقه خاورمیانه. دوازدهمین کنفرانس بین المللی مدیریت، امور مالی، تجارت، بانک، اقتصاد و حسابداری، ایران، تهران.
- ۴) رضایی، محمدقاسم، سبزو، محبوبه و رضایی‌پور، محمد (۱۳۹۲). آزمون اثرات مشوق‌های مالیاتی (شواهدی در ایجاد رقابت مالیاتی، جذب سرمایه‌گذاری و افزایش رشد اقتصادی). پژوهشنامه اقتصادی، ۱۳(۵۱)، ۱۶۳-۱۸۷.
- ۵) سرلک، نرگس و میرزایی، فاطمه (۱۳۹۵). رابطه رقابت در بازار و سیاست‌های تقسیم سود. مدیریت دارایی و تامین مالی، ۴(۴)، ۴۵-۶۰.
- ۶) شاهنوش فروشانی، محمدصابر و رجب‌زاده، محمدرضا (۱۴۰۰). آسیب‌شناسی معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی جمهوری اسلامی ایران با رویکرد حمایت از تولید. اقتصاد دفاع و توسعه پایدار، ۶(۲۲)، ۱۱۱-۱۳۲.
- ۷) کرمانی، جواد، ویسمرادی، اکبر و علی مدد، زهرا (۱۳۹۵). بررسی میزان کارایی جرایم مالیاتی در جلوگیری از فرار مالیاتی در نظام مالیات بر ارزش افزوده در بین مؤدیان مالیاتی استان ایلام. حسابداری دولتی، ۲(۲)، ۳۶-۲۵.
- ۸) گلستانی، شهرام، دلدار، مصطفی، سیدی، سیدجلال و جعفری شورچه، سیدحبیب (۱۳۹۳). رابطه نرخ موثر مالیاتی با سیاست تقسیم سود و بازده سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۲(۷۰)، ۲۰۴-۱۸۱.
- 9) Chang, K., Long, Y., Yang, J., Zhang, H., Xue, C., & Liu, J. (2022). Effects of subsidy and tax rebate policies on green firm research and development efficiency in China. *Energy*, 258, 124793.
- 10) Dyussembina, S., & Park, K. (2024). Book-tax differences, dividend payout, and firm value. *International Review of Financial Analysis*, 91, 103037.
- 11) Freedman, M., Khanna, S., & Neumark, D. (2023). Combining rules and

ارزیابی اثربخشی مشوق‌ها و جرایم مالیاتی و... / شاه‌آبادی، راعی‌عزآبادی و ابراهیمیان‌آهنگر

discretion in economic development policy: Evidence on the impacts of the California Competes Tax Credit. *Journal of Public Economics*, 217, 104777.

12) Synenko, O.A. (2016). Analytical overview of methods for assessing the effectiveness of tax incentives in special economic zones. *Journal of Tax Reform*, 2, Pages 168-178.

13) Tang, J., & Liu, Q. (2024). R&D tax incentive policy, intellectual property right protection, and corporate innovation in an emerging market. *Research in International Business and Finance*, 69, 102244.

یادداشت‌ها:

1. OECD
2. Synenko
3. Chang
4. Freedman
5. Dyussembina & Park
6. Tang & Liu
7. Pool Data
8. Panel Data

Evaluating The Effectiveness of Incentives and Tax Offenses and Their Relationship with Dividend and Development Policies in Companies Listed in TSE

Receipt: 19/05/2025 Acceptance: 12/07/2025

Saeid shahabadi¹

Mohammad Ebrahim Raei Ezabadi²

Mohammad Ebrahimian Ahangar³

Abstract

Tax issues, profit sharing policies, and development strategies are among the most important issues and topics that companies and economic enterprises should pay special attention to. Such issues will play an effective role in the performance of companies and ultimately achieving sustainable profitability and value creation. Therefore, in this study, we will evaluate the effectiveness of tax incentives and penalties and their relationship with profit sharing and development policies in listed companies. The present study is classified as applied research in terms of purpose and as descriptive-correlational research in terms of method. The statistical population of the study includes all companies listed on the Tehran Stock Exchange and the research period is from 2015 to 2022. The number of samples studied in this study was 167 companies, and the systematic exclusion sampling method was used for sampling. In this study, the data for data analysis were collected from financial statements, relevant reports, and other information sources belonging to each company during the research period. Excel software was also used to summarize and sort the data; finally, IViews software was used to analyze the data. The results of data analysis and testing of research hypotheses show that tax incentives have a significant and adverse effect on dividend policies in listed companies. Tax penalties also have a significant and direct effect on dividend policies in listed companies. In addition, tax incentives have a direct effect on development policies in listed companies, and tax penalties have an adverse effect on development policies in listed companies.

Keywords

Tax Incentives, Tax Offenses, Dividend Policies, development.

1-Department of Accounting and Management, yazd Branch, Islamic Azad University, Yazd, Iran. Sa1988sh@yahoo.com

2-Department of Accounting and Finance, ST.C, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) meraei68@iau.ac.ir

3-Department of Accounting and Finance, ST.C, Islamic Azad University, Tehran, Iran. M7075e@gmail.com